

**СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН 160.5-Д ЗААСАН НЭР ДЭВШИГЧИЙГ
НЭРИЙН ЖАГСААЛТААС ХАССАНААС ҮҮСЭХ ЭРХ ЗҮЙН ҮР ДАГАВРЫГ
БУСАД ОРНУУДЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН
СУДАЛГАА**

*Г.Алтан-Оч (PhD), Ц.Болормаа, Д.Халиун
И.Жаргалзаяабямба, Д.Жигваагүнсэл,
Ө.Мөнхтунгалаг, Б.Нандингэрэл, Т.Саулгегүл*

ОРШИЛ

Судалгаанд Сонгуулийн тухай хуулийн 160.5-д заасан нэр дэвшигчийг нэрийн жагсаалтаас хассанаас үүсэх эрх зүйн үр дагаврыг бусад орнуудын эрх зүйн зохицуулалттай харьцуулав.

Судалгааны явцад нийт 22 орны Ерөнхийлөгч, Парламент болон орон нутгийн сонгуультай холбоотой хууль тогтоомжуудыг харьцуулан судалж мэдээлэл бэлтгэснээс гадна Ардчилал ба сонгуулийн туслалцааны олон улсын хүрээлэн (IDEA)-гийн мэдээллийн санг³⁵⁰ ашиглан Сонгуулийн тухай хууль тогтоомжийг зөрчигчдөд сонгуулийн болон холбогдох бусад хуулиар хүлээлгэх хариуцлагын тоймыг бэлтгэн хавсаргав.

Захиалагчаас ирүүлсэн хүсэлтэд Сонгуулийн тухай хуулийн 160 дугаар зүйлийн 160.5 дахь хэсэгт “Нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас дахин сонгууль явагдсан бол хасагдсан нэр дэвшигч хүн зургаан жилийн хугацаанд сонгуульд нэр дэвших болон төрийн албанд томилогдох, сонгогдох эрхээ алдах ба урьд явагдсан сонгуулийн сурталчилгааны болон зохион байгуулалтын бүх зардлыг нөхөн төлөх үүрэгтэй” гэж заасан бөгөөд дээрх заалттай ижил төстэй хуульчилсан гадаадын бусад орнуудын хариуцлагын зохицуулалт ямар байдаг талаар товч лавлагаа, мэдээлэл гаргуулахыг хүссэн.

Захиалгын дагуу судалгаанд 22 орны сонгуулийн хууль тогтоомжийн ижил төстэй зохицуулалтуудыг харьцуулан судалж үзэхэд судалгаанд хамрагдсан орнуудын хувьд нэр дэвшигч нэрсийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас төрийн алба хаах болон сонгогдох эрхээ тодорхой хугацаагаар алдах хариуцлагын заалт байхгүй байгаа нь харагдаж байна. Харин сонгуулийн хууль тогтоомж зөрчсөн нэр дэвшигчид торгох шийтгэл оногдуулах нийтлэг хандлагатай байдаг боловч Словени, Австри, Болгар, Бельги, Нидерланд, Турк, Финланд улсуудад албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх, хорих ял эдлүүлэх зэрэг эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулсан байна.

БНХАУ-ын Сонгуулийн хуульд зааснаар сонгогдсон нэр дэвшигч Сонгуулийн хууль зөрчин сонгогдсон бол эргүүлэн татаж дахин сонгууль явуулахаар заасан байна. Судалгаанд хамрагдсан 22 орны сонгуулийн хуулиас үзэхэд нэр дэвшигч нэрсийн жагсаалтаас хасагдан дахин сонгууль явуулахаар болсон бол түүнийг эргүүлэн татаж буй нь ёс зүйн хариуцлага хүлээлгэж буй хэрэг бөгөөд нэрсийн жагсаалтаас хасагдах болсон үндэслэл нь гэмт хэргийн шинжтэй бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж, захиргааны хариуцлага хүлээлгэхээр бол торгох шийтгэл оногдуулахаар заасан нь нийтлэг байна.

³⁵⁰ <http://www.idea.int/db/>

НЭР ДЭВШИГЧИЙГ НЭРИЙН ЖАГСААЛТААС ХАССАНААС ҮҮСЭХ ЭРХ ЗҮЙН ҮР ДАГАВРЫГ
БУСАД ОРНЫ ЗОХИЦУУЛАЛТТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

№	Улсын нэр	Эрх зүйн зохицуулалт	Тайлбар
1	Австри Үндэсний зөвлөлийн Сонгуулийн тухай холбооны хууль	Үндэсний зөвлөлийн Сонгуулийн тухай холбооны хууль Сонгуулийн санал хураалтын өдөр санал авах байр болон түүний эргэн тойрны хориотой бүсэд аливаа хэлбэрийн сонгуулийн сурталчилгаа хийх, ялангуяа сонгогч руу шууд хандаж ярих, сонгогчид цохилт өгөх эсвэл сонгуулийн уриалга болон нэр дэвшигчдийн жагсаалт тараах, цаашилбал цугларах, мөн төрөл бүрийн зэвсэг авч явахыг хориглох бөгөөд зөрчвөл 218 хүртэл еврогоор торгоно. Хэрэв зөрчвөл 2 долоо хоног хүртэлх хугацаагаар баривчлах шийтгэл оногдуулна. ³⁵¹	Австрийн Үндэсний Зөвлөлийн Сонгуулийн журам ^{352-д} тус судалгааны чиглэлтэй ижил төстэй заалт байхгүй.
2	Болгар Сонгуулийн хууль 2013 Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/ topics/country/39/ topic/6-	Эрүүгийн хариуцлага 167 дугаар зүйл (1) Аливаа этгээд өөр хэн нэгнийг хүчирхийлэх, хуурч мэхлэх, заналхийлэх, эсвэл өөр ямар нэгэн хууль бус аргаар сонгох, сонгогдох эрхэнд нөлөөлөх болон саад учруулсан тохиолдолд BGN 1000-10000-аар торгох болон 3 хүртэл жил хорих ял ногдуулна. (2) Хэн нэгнийг сонгох эрхээ хэрэгжүүлэхэд түүнд нөлөөлөх аливаа нэр дэвшигч болон улс төрийн нам, эвслийг дэмжүүлэх зорилгоор материаллаг тэтгэмж санал болгох, эсхүл өгсөн этгээдийг BGN 20 000-10 000-аар торгох болон 5 хүртэл жил хорих ял ногдуулна. (3) Нэр дэвшигч, улс төрийн нам эвслийн төлөө санал өгүүлэх зорилгоор өөр материаллаг тэтгэмж өгсөн болон өгөх ажлыг зохион байгуулсан этгээдийг BGN 5000-20,000-аар торгох буюу зургаа хүртэл жил хорих ял ногдуулна. (5) 2,3,4 хэсгүүдэд хамрагдсан тохиолдолд шүүхээр 37-р зүйлийн 1-р хэсгийн 6-д заасан ял ногдуулна. (6) (2) дахь хэсэгт заасан хэргийг үйлдсэн этгээд өөрийн сайн дураар гэмт хэргийн талаар мэдээлсэн тохиолдолд шийтгэл ногдуулахгүй. эрх бүхий холбогдох байгууллагад мэдээлэх гэж заасан байх болно. 3, 4 дэх хэсэгт хамаарахгүй.	Болгар Улсын Сонгуулийн хуульд сонгуулийн хууль зөрчсөн үйлдэл нь тус хуулийн 167 дугаар зүйлд заасан зөрчлүүд байвал торгох болон хорих ялаар шийтгэхээр заасан бөгөөд нэр дэвшигч нь нэрсийн жагсаалтаас хасатдсаны улмаас дахин сонгууль явуулсан бол тухайн нэр дэвшигчийн төрийн алба хаах болон сонгогдох эрхийг хуулиар хязгаарлах тухай зохицуулалт байхгүй байна.
3	Бельги Сонгуулийн хууль	Бельгийн Сонгуулийн хуульд ³⁵³ ³⁵⁴ хууль бус үйлдэл хийн нэр дэвшигчийн жагсаалтаас хасагдсан бол 8-15 хоногийн хугацаагаар баривчлах болон 26-200 еврогийн мөнгөн торгууль оногдуулж шийтгэнэ.	https://www.vlaanderen.be/de/behorden/wahlen-belgien

³⁵¹ Хориотой бүс, 58 дугаар зүйл-Verbotzonen §58

³⁵² Үндэсний зөвлөлийн сонгуулийн тухай холбооны хууль (Үндэсний зөвлөлийн сонгуулийн журам 1992)-Bundesgesetz über die Wahl des Nationalrats (Nationalrats-Wahlordnung 1992 - NRW) <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001199>

³⁵³ Сонгуулийн хууль 1894.04.12-Wahlgsgesetzbuch 12. APRIL 1894 http://www.scta.be/MalmedyUebersetzungen/downloads/18940412_CodeElectoral.docx

³⁵⁴ Дээрх хуулийн 118, 202 дугаар зүйл

	ХБНГУ 4 Холбооны Сонгуулийн хууль	Холбооны Сонгуулийн хуульд зааснаар³⁵⁵, Бундестаг³⁵⁶ (ХБНГУ-ын Парламент)-ийн сонгуулийн санал хураах агуулгатай холбоотой санал асуулгын дүнг сонгуулийн санал авч эхэлснээс хойш сонгуулийн хугацаа дуусахаас өмнө хэвлэн нийтэлсэн бол 50 мянга хүртэл еврогоор торгоно. Мөн сонгуулийн орон тооны бус албан үүрэг гүйцэтгэхээс хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр тагталзах буюу орхисон бол уг зөрчилд 500 хүртэл еврогийн торгууль оногдуулна. Харин нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас хүлээх аливаа хариуцлага, уг үйлдлийг зөрчилд тооцох, цаашилбал шийтгэл оногдуулах талаар ямар нэгэн заалт байхгүй байна. Харин Бундестагийн гишүүнээс ямар нэг шалтгаанаар хасагдсан бол орон гарсан мандатыг түүний нам (эвсэл)-ын жагсаалтын удаах нэр дэвшигчид шилжүүлнэ. Хэрэв нэр дэвшигчийн жагсаалт дахь нэр дууссан бол уг мандатыг сул орхино. Харин бие даан нэр дэвшигчийн орон суларсан бол нөхөн сонгууль явуулна. Орон нутгийн сонгуулийн хууль³⁵⁷ д дээрхтэй ижил төстэй заалт алга. Харин хуульд зааснаар Дотоод хэргийн яамнаас тодорхой 16 асуудлын хүрээнд³⁵⁸ Орон нутгийн сонгуулийн дотоод журмыг баталж мөрдүүлэхээр заажээ.	
	Ирланд Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/act/23/enacted/en/print.html 5	Сонгуулийн тухай хууль.³⁵⁹ 1992 он Нэр дэвшигчээс тагталзах 54.1 Нэр дэвшигчийн нэр хүлээн авах хамгийн сүүлийн өдрөөс 12 цагийн өмнө нэр дэвшигч нэрээ татах тухай албан хүсэлтийг холбогдох ажилтанд биечлэн хүргэж өгнө. 54.2 Нэр дэвшигч нь нэрээ татсан өргөдлөө эргүүлэн татах хүсэлтэй байвал холбогдох ажилтан тухайн өргөдлийг албажуулахаас 1 цагийн өмнө мэдэгдэж болно. 55. Сонгуулийн холбогдох ажилтан нь нэр дэвшигчийн нэрээ татсан шалтгааныг олон нийтэд нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй.	Тус Улсын Сонгуулийн тухай хуулийн 22-р бүлгээр сонгуулийн тухай хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг нарийвчлан тогтоосон боловч нэр дэвшигч нэрсийн жагсаалтаас хасагдсанаас үүдэн хасагдсан нэр дэвшигчид захиргааны болон эрүүгийн ямар нэг хариуцлага хүлээлгэх тухай заалт тусгаагүй байна.
	Казахстан Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: Қазақстан 6	Энэхүү хуулийн 50-р зүйлийн 50.4 дэх хэсэгт “Нэр дэвшигч болон улс төрийн нам энэ хуулийг зөрчсөн тохиолдолд сануулах ба дахин зөрчил гаргасан тохиолдолд нэр дэвшигч болон намын нэрийн жагсаалтыг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгох үндэслэл болно” гэж заасан. Ерөнхийлөгч, Сенатын гишүүн, Парламентын гишүүний сонгуульд нэр дэвшигч нь нэр дэвшигчийн нэрийн жагсаалтад бүртгүүлсэн өдрөөс хойш санал өгөх өдрөөс 2 хоногийн өмнө Сонгуулийн төв байгууллагад хүсэлт гаргасны үндсэн дээр нэр дэвшихээс тагталзах	Казахстан Улсын Авлигатай тэмцэх тухай хуульд зааснаар нэр дэвшигч болон түүний эхнэр/нөхөр/ хөрөнгө, орлогын мэдүүлгээ буруу мэдээлсэн нь тогтоогдвол нэр дэвшигчийг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгоно.

³⁵⁵ Холбооны Сонгуулийн хууль, 49а дугаар зүйл: Зөрчлүүд-Bundeswahlgesetz, §49a Ordnungswidrigkeiten file://BWahlG.pdf

³⁵⁶ Bundestag-германаар

³⁵⁷ Орон нутгийн сонгуулийн хууль, Бадэн-Вюртэмберг муж улс-Kommunalwahlgesetz, Land Baden-Württemberg, 01.09.1983 file://Landesrecht BW KomWG Landesnorm Baden-Württemberg _ Kommunalwahlgesetz (KomWG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 1. September 1983 _ giltig ab 01.09.1983.htm

³⁵⁸ Эдгээрт судалгааны чиглэлтэй ижил төстэй асуудал гаргаагүй

³⁵⁹ Ирланд улсын Сонгуулийн тухай хууль <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/act/23/enacted/en/print.html>

	эрхтэй. Хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр нэр дэвшихээс татгалзсан бол Сонгуулийн төв байгууллага улсын төсвийн зардлаар санхүүжүүлсэн холбогдох сонгуулийн зардлын тодорхой хэсгийг нөхөн төлүүлэх эрхтэй. Дараах тохиолдолд Сенатын гишүүний сонгуульд нэр дэвшигч, Парламентын гишүүний сонгуульд намаас нэр дэвшигч болон орон нутгийн хурлын сонгуульд нэр дэвшигчийг бүртгэхээс татгалзах болон бүртгэлээс хасна. Үүнд: • Шаардлагатай баримт бичгийг бүрдүүлээгүй; • Нэр дэвшигчид тавигдах хуулийн шаардлагыг хангаагүй; • Сонгуулийн өмнө албан тушаалын байдлаа ашиглаж өөртөө давуу байдал бий болгосон; • Сонгуулийн сурталчилгааг түүнийг нэр дэвшигчээр бүртгэхээс өмнө, эсвэл сонгуулийн өмнөх болон сонгуулийн өдөр явуулсан; • Нэр дэвшигч эсвэл түүний эрх олгосон этгээд нь бусад нэр дэвшигчийн нэр хүндэд халдсан, гутаан доромжилсон худал мэдээлэл тараасан нь шүүхээр тогтоогдсон; • Нэр дэвшигч эсвэл түүний эрх олгосон этгээд сонгогчдын саналыг худалдан авах арга хэрэглэсэн нь шүүхээр тогтоогдсон; • энэ хуульд заасан бусад шалтгаанаар тухайн нэр дэвшигчийг бүртгэхээс татгалзах эсвэл түүнийг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгоно. • Захиргааны хариуцлагын тухай хууль • Тус хуулиар нэр дэвшигчдэд хүлээлгэх захиргааны хариуцлагыг дараах байдлаар зохицуулсан байна. Үүнд: • Нэр дэвшигч болон намын жагсаалтаа өргөн барьсан нам, мөн түүнчлэн тэдгээрийн эрх олгосон этгээдүүдийн Сонгуулийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн үйлдэл нь нэр дэвшигч болон намын жагсаалтыг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгох үндэслэл болно. • Сонгогчдод үнэ төлбөргүй эсвэл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр бараа олгох, үйлчилгээ үзүүлэх, үнэт цаас өгөх, хонжворт сугалаа гаргах, сайн үйлийн аян зохион байгуулах, мөнгө төлөх эсвэл амлах замаар сурталчилгаа явуулсан бол 20 сарын хөдөлмөрийн хөлстэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль оногдуулна.	Санал авах өдрөөс 2 хоногийн өмнө нэр дэвшигчийг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгох эсвэл бүртгэх шийдвэр нь хүчингүй болсон нэр дэвшигчийг дахин бүртгэхийг хориглоно. Эрүүгийн хуульд сонгуулийн тухай хуулийг зөрчигчдөд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагыг заасан боловч эдгээр зүйлүүдэд нэр дэвшигчдэд хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн зохицуулалт ороогүй байна.
--	---	---

Республикасындағы сайлау туралы-http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z950002464_ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы-http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235#z118 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі-http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226#z150	- Бүх шатны сонгуульд эсвэл бусад сонгуульд албан тушаалд нэр дэвшигч нь сонгуулийн сурталчилгаанд зориулж тэсвөөс хуваарилсан хөрөнгийг зориудаар сурталчилгааны ажилд зарцуулаагүй бол 5 сарын хөдөлмөрийн хөлстэй тэнцэх хэмжээний мөнгөн торгууль оногдуулна. - Сонгуульд нэр дэвшигчийн сонгуулийн сурталчилгааг энэ хуульд заасан журмын дагуу бүрдүүлсэн сонгуулийн зардлын данснаас санхүүжүүлнэ. Сонгуулийн зардлын данс нь тухайн нэр дэвшигчийн өөрийн хөрөнгө, намын хөрөнгө болон хандиваас бүрдэх ба төрийн, орон нутгийн удирдлагын, буяны болон шашны байгууллага, гадаадын хөрөнгө оруулалт бүхий төрийн бус байгууллага, нэр нь тодорхой бус хувь хүн болон хуулийн этгээдээс хандив авахыг хориглоно. Сонгуулийн зардлын дансанд зөвхөн хуулийн хүрээнд төвлөрсөн мөнгийг оруулах ба дансанд орсон хандивын нийт дүнг болон эх үүсвэрийн талаарх мэдээллийг сонгуулийн дүн гарснаас хойш 10 хоногийн дотор хуульд заасны дагуу мэдээлнэ. Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээг хуулиар тогтоох ба энэ хэмжээнээс хэтэрсэн мөнгийг зардлын дансанд хүлээж авахгүй ба хандивласан этгээдүүдэд эргүүлэн олгоно. Нэр дэвшигч нэр дэвшихээс татгалзсан, улс төрийн нам жагсаалтаа эгүүлэн татсан, эсвэл нэр дэвшигч болон намын жагсаалтыг бүртгэсэн тухай шийдвэрийг хүчингүй болгосон тохиолдолд сонгуулийн зардалд төвлөрсөн мөнгийг хандивлагчдад эргүүлэн олгоно. Сонгуулийн хандивын дансаар хийгдэх бүх төрлийн гүйлгээ сонгуулийн өмнөх өдрийн 18.00 цагт хаагдана. Сонгуулийн дүнг зарласнаас хойш 5 хоногийн дотор нэр дэвшигч, нам сонгуулийн зардлын зарцуулалтын талаар тайлагнана. Сонгуулийн зардлын зарцуулагдаагүй үлдсэн хэсгийн 2/3-ыг улсын орлого болгох ба үлдсэн хэсгийг тухайн нэр дэвшигч, намд буцаан олгоно. Дээрх зохицуулалтуудыг зөрчсөн нэр дэвшигч болон намын жагсаалтыг бүртгэх тухай шийдвэрийг хүчингүй болгох ба хэрэв энэхүү зөрчил нь сонгуулийн дараа илэрсэн бол нэр дэвшигчийг Ерөнхийлөгч, Парламентын гишүүн, хурлын депутат, орон нутгийн удирдах байгууллагын гишүүнээр бүртгэх хүртэл тухайн тойрогт явуулсан сонгуулийг хүчингүйд тооцно.
---	---

7	Кыргызстан Ерөнхийлөгч болон Парламентын Сонгуулийн тухай хууль	28-р зүйл. Сонгуулийн явцад хориглох үйлдэл 3. Сонгууль зарласнаас хойш сонгогчдод авилга, бэлэг болон бусад эд зүйл тараах, тусгай хөнгөлөлт үзүүлэх, нэр дэвшигчийн намын лого бүхий сурталчилгааны материалаас бусад эд зүйлс тараах, хөнгөлөлттэй, эсхүл үнэгүй үйлчилгээ үзүүлэх. 9. Нэр дэвшигч, эсхүл улс төрийн нам нь 22-28-р заалтад заасан шаардлагуудыг зөрчсөн тохиолдолд холбогдох сонгуулийн хороо нь нэр дэвшигч, эсхүл намд бичгээр мэдэгдэл гаргана. Дээрх зөрчил удаа дараа давтагдсан тохиолдолд СЕХ нь өөрийн санаачилгаар, эсхүл холбогдох сонгуулийн хорооны зөвлөмжийг үндэслэн нэр дэвшигч, эсхүл нэр дэвшигчдийн жагсаалтын бүртгэлийг хүчингүй болгох шийдвэрийг гаргах эрхтэй байна. 38-р зүйл. Дахин сонгууль 2. Дахин сонгууль явуулах тохиолдолд, сонгуулийг хүчингүй болгох үндэслэлийг өөрийн үйлдлээр бий болгосон нэр дэвшигчийг дахин нэр дэвшүүлэхгүй. 47-р зүйл. Сонгуулийн эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага Кыргызстан Улсын хуульд заасны дагуу дараах этгээдүүд эрүүгийн, захиргааны, эсхүл бусад хариуцлагыг хүлээнэ: 1. Сонгох, сонгогдох эрхээ хэрэгжүүлэхэд нь хүч хэрэглэх, хууран мэхлэх, аймган сүрдүүлэх, эсхүл бусад байдлаар нөлөөлөх, саналаа нууцаар гаргах боломжийг хязгаарлах буй этгээд, эсхүл нэрийн жагсаалттай танилцахад саад учруулах, сонгосон нэр дэвшигчийн төлөө саналаа өгөхөд нь саад учруулж буй этгээд болон гарын үсэг хуурамчаар үйлдсэн, эсхүл сонгогчдыг саналыг худалдан авч буй этгээд;	Бүгд Найрамдах Кыргызстан Улсын Ерөнхийлөгч болон Жогорку Кенеш / Парламент/-ийн Сонгуулийн тухай хууль /КОНСТИТУЦИОННЫЙ ЗАКОН КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики/ http://grs.gov.kg/ru/articles/election_2015/166-konstitutsionnyi-zakon-kr-o-vyborakh-priezidenta-/
8	Латви Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: https://www.cvk.lv/pub/public/28126.html	Сонгуулийн тухай хууль, 2010 13-р зүйл: (II) Сонгуулийн Төв Хороо нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтыг хүчингүй болгох ба нэмэлт өөрчлөлт хийж болно. 1) Дараах тохиолдолд нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хасна: а) Сеймийн сонгуульд нэр дэвших эрхгүй нэр дэвшигч; б) Энэ хуулийн 6 дугаар зүйлд заасны дагуу төрийн албанд ажиллаж буй нэр дэвшигч төрийн албанаас чөлөөлөгдөөгүй бол; в) нэг нэр дэвшигч өөр өөр нэрээр нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтад орсон эсхүл нэг нэр дэвшигч нэг нэрээр хоёр өөр тойргийн нэрсийн жагсаалтад орсон бол;	Литва Улсын Сонгуулийн тухай хуульд нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хасах үндэслэлийг тодорхой заасан бөгөөд нэрсийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас дахин сонгууль болсон бол тухайн нэр дэвшигчид төрийн албанд ажиллах болон сонгох эрхийг хязгаарлах тухай заалт байхгүй байна.

		г) нэр дэвшигч нас барсан бол тухайн нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хасна. (5) Сонгуулийн Төв Хороо нь нэрсийн жагсаалтыг шинээр хийж чадаагүй тохиолдолд хасадсан нэр дэвшигчийн талаар сонгогчдод мэдээлж, нэр дэвшигчийн нэрийг багтаасан саналын хуудсаар сонгууль явуулах бөгөөд саналын хуудсыг тоолохдоо хасадсан нэр дэвшигчийн нэрийг хасаж тоолно. 52 дугаар зүйл: Иргэдийн санал өгөх эрх болон сонгуулийн компанид ажилд саад болох зорилгоор иргэдэд хээл хахууль өгсөн, сүрдүүлсэн, хүч хэрэглэсэн, залилан мэхэлсэн, түүнчлэн энэ хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан нэр дэвшигчийн хувийн мэдээллийг бусдад санаатайгаар тараасан, олон нийтэд мэдээллэсэн эсхүл сонгуулийн бичиг баримтыг хуурамчаар үйлдсэн, сонгуулийн нууцлалыг зөрчсөн болон бусад байдлаар энэ хуулийг зөрчсөн гэм буруутай этгээдэд хуулийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
9	Литва Орон нутгийн Сонгуулийн тухай хууль 2007 Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/9070 Сеймийн Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/9068	Орон нутгийн Сонгуулийн тухай хууль 2007 44-р зүйл: Хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага Сонгуулийн компанид ажлыг зохион байгуулах зөвлөл нь бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ хууль дүрэм, журам зөрчих, хуурч мэхлэх, заналхийлэх, хээл хахуульд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх үүргээс гадна нэр дэвшигчийн талаар хуурамч мэдээлэл тараасан үйлдэл, сонгуультай холбоотой баримт бичгийг хуурамчаар үйлдсэн, гэмтээсэн, устгасан, хураан авсан, санал хураалтын нууцлалыг зөрчсөн гэх этгээдэд Литва Улсын хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ. Сеймийн Сонгуулийн тухай хууль 2008 11-р зүйл: 3. Сонгуулийн хороо 10 хоногийн дотор Сеймийн сонгуульд нэр дэвшигчдэд зөвшөөрөл олгоно. Хэрэв гишүүн энэ хугацаанд иргэдээс гарын үсэг цуглуулаагүй, хуульд заасан хугацаанд өмнө эрхэлж байсан албан тушаалаасаа чөлөөлөгдөөгүй тохиолдолд Сонгуулийн тухай хуулийг зөрчсөн гэж үзэн Сонгуулийн Хороо Сеймийн гишүүний нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хасна. 47-р зүйл: Хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага Сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөх зорилгоор хүч хэрэглэх, сүрдүүлэх, хууран мэхлэх, сонгогчид хээл хахууль өгөх, сонгуулийн компанид ажлын журам зөрчих, бусад нэр дэвшигчдийн мэдээллийг залилан мэхлэх замаар бусдад тараах, олон нийтэд түгээх, нэр дэвшигчийн
		Бүгд Найрамдах Литва Улсын парламентын болон орон нутгийн хуулиар хууль зөрчсөн үйлдлүүдийг тодорхойлсон бөгөөд хүлээлгэх хариуцлага нь холбогдох бусад хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулахаар заасан байна. Өөрөөр хэлбэл, Сонгуулийн хуульд тодорхой хариуцлагын төрлийг хуульчлан тогтоогоогүй байна.

		сонгогчидтой хийх уулзалтад саад хийх болон бусад байдлаар энэ хуулийг зөрчсөн этгээдэд, түүнчлэн Сонгуулийн Хорооны гишүүн эсхүл аль нэг албан тушаалтан нь сонгуулийн бичиг баримтыг нуун далдалсан, гэмтээсэн, устгасан, хулгайлсан, саналыг буруу тоолсон, саналын нууцлалыг зөрчсөн болон бусад байдлаар энэ хуулийг зөрчсөн бол Бүгд Найрамдах Литва Улсын хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.
10	Люксембург	92-р зүйл: Дахин сонгууль явуулах - Сонгуулийн тойргийн хэд хэдэн тойрогт санал хүчингүйд тооцсоны дараа дахин сонгуулийг явуулна. - Дахин сонгуулийг ерөнхий сонгууль явуулснаас хойш хагас жилээс доошгүй хугацаанд зохион байгуулж болно. - Сонгуулийн Төв Хороо дахин сонгууль явуулах үндэслэл, шаардлагыг харгалзан, хуульд заасан нөхцөлийн дагуу дахин сонгуулийн журмыг тогтооно. Тус улсын эрх зүйн орчинд уг судалгааны агуулгатай ижил төстэй заалт байхгүй байна.
11	Малыт Сонгуулийн Ерөнхий хууль http://www.parliament.mt/general_election_act?l=1	12 дугаар бүлгийн: 112-119 дүгээр зүйл Сонгуулийн хууль тогтоомж зөрчсөн болохыг шүүхээс тогтоож, тухайн шүүхийн шийдвэр хуулийн хүчин төгөлдөр болсон, бүх төрлийн арга хэрэглэн бусдын гарын үсгийг дуурайлгаж буюу хуулбарлаж, эсхүл зохиож зурах, санал авах зорилгоор мөнгө, эд хөрөнгө өгөх, аливаа ажил үйлчилгээг төлбөргүй үзүүлэх, сонгогчдын санал худалдан авахад чиглэсэн бусад аливаа үйлдэл, үйл ажиллагаа явуулах зэргээр Сонгуулийн хууль тогтоомж зөрчигчдөд 232-1164 хүртэл еврогоор торгох буюу 1-6 сар хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэнэ.
12	Македон Орон нутгийн сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5656	Орон нутгийн Сонгуулийн хууль 11 дүгээр бүлгийн 85-97 дугаар зүйл: Сонгогчдын санал өгөх эрх чөлөөг зөрчиж, сонгуулийн сурталчилгаа болон санал хураалтын үед сонгогчдыг хахуульдах, сонгуулийн баримт бичгийг устгасан Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн дагуу шийдвэрлэнэ. Сонгуулийн сурталчилгаа 20 хоногийн өмнө эхлэх бөгөөд сонгуулийн хуулиар зөвшөөрөгдсөн радио өргөн нэвтрүүлгийн зар сурталчилгааны заалт зөрчсөн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг 48 цагийн дотор тусгай зөвшөөрлийг цуцалж хаах, зар сурталчилгааны хуудас байршуулах, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн сурталчилгааны аливаа зүйлд гэмтэл учруулах, эвдэх, сүйтгэсэн, сонгуулийн жагсаал цуглаан нь зохион байгуулахдаа 48 цагийн өмнө мэдэгдэх үүргээ биелүүлээгүй, хуульд заасан хугацаанд санхүүжилтийн тайланг гаргаж чадаагүй бол нам эвслийг 200-300 мянган динараар, нэр дэвшигч болон хувь хүнийг 20-50 мянган динараар тус тус торгоно.

13	Нидерланд Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/ixwened.htm	4-р Бүлэг §1 Хариуцлага 1. Хэн нэгэнд бэлэг болон амлалт өгөх аргаар түүний саналаа өгөх эрхээ хэрэгжүүлэхэд нь нөлөөлөх, саналын хуудас хуурамчаар үйлдэх, сонгогчид хээл хахууль өгсөн тохиолдолд 3-р зэргийн торгуул ногдуулах буюу 6 сар хүртэлх хугацаагаар хорьж болно. 2. Бэлэг буюу амлалтын хэлбэрээр сонгогчид хээл хахууль өгөх, 1 дэх хэсэгт заасан мэдэгдэл гаргасан тохиолдолд түүнийг албадан саатуулах болон 3-р зэргийн торгууль ногдуулах, 6 сар хүртэл хугацаагаар хорих ял ногдуулна. 3. Бэлэг болон амлалт, хээл хахууль авч, хуурамч сонгуулийн үнэмлэхээр сонгууль өгсөн сонгогчид мөн ижил торгуул ногдуулна.	Тус улсын хуульд Сонгуулийн хууль зөрчсөн нэр дэвшигч болон бусад этгээдийг хуульд заасан хувь хэмжээгээр торгох буюу хорих ял ногдуулахаар хуульчилсан байна. Манай улсын хуулийн 160.5-тай ижил төстэй зохицуулалт байхгүй байна.
14	ОХУ ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын депутатуудын Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://cikrf.ru/law/federal_law/http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102171479	56-р зүйл. Нэр дэвшигчдийг нэрийн жагсаалтаас хасах, холбооны нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг эгүүлэн татах 8. энэ зүйлийн 7-р хэсэгт заасан нөхцөл байдал, бүртгэгдсэн холбооны нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалт, эсхүл бүртгэгдсэн нэр дэвшигчийг эгүүлэн татах шаардлага үүсээгүй нөхцөлд татсан, эсхүл бүртгэгдсэн нэр дэвшигч нь шаардлага үүсээгүй тохиолдолд өөрөө нэрээ татсан, эсхүл холбооны нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг шүүхээр, эсхүл холбогдох сонгуулийн хорооноос энэхүү хуулийн 99-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн хүчингүй болгосны улмаас үүссэн бол тухай тойрог дахь бүх сонгуулийн хороо, хэсгийн сонгуулийн зохион байгуулалт, бэлтгэлд зарцуулсан зардлыг тухайн нам, эсхүл нэр дэвшигч нөхөн төлнө. 9. Намаас холбооны нэр дэвшигчдийн жагсаалтын эгүүлэн татах шаардлага нь холбооны нэр дэвшигчдийн жагсаалтын 25 хуваас дээш нь нас барсан бол, нэр дэвшигч өөрийн нэрээ татаж, Төрийн Думын сонгуульд цаашид оролцохгүй байх шаардлагад ОХУ-ын Үндсэн хуульд заасан албан тушаалыг хаах болсон, эрх зүйн чадамжгүй нь шүүхээр тогтоогдсон, шүүхээр эрх зүйн чадамжийг нь хязгаарласан, түүнчлэн нэр дэвшигч, эсхүл түүний ойрын хамаатан хүнд өвчтэй зэргийг оруулна.	

15	Польш Сонгуулийн тухай хууль, 2011 Эх сурвалж: http://www.parliament.am/library/norelectorai%20law/lehastan.pdf	222-р зүйл: Нэрсийн жагсаалтаас хасагдах 1. Дүүргийн Сонгуулийн хороо нь нэр дэвшигчийг бүртгэсэн нэрсийн жагсаалтаас хасч болно. УИХ-ын гишүүний албан тушаалд нэр дэвшигчээр сонгогдсон хүн нь нас барсан буюу сонгогдох эрхээ алдсан тохиолдолд зөвшөөрлийг цуцлах мэдэгдэл гаргана. 2. Нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтаас хасагдсан тойрогт, сонгогдсон депутатуудын тоо бага тохиолдолд комисс томилогч шинэ нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтад оруулах талаар мэдэгдэнэ. Энэ хуулийн дагуу сонгууль болохоос өмнө 15 хоногийн дотор болох ба энэ хуулийн 210-р зүйлийн 1 дэх хэсэгт хамаарахгүй. 3. Нэрсийн жагсаалтаас нас барсан шалтгаанаар хасагдсан нэр дэвшигчийг 2-т заасны дагуу тойргийн депутатын тооноос комиссын шийдвэрийг үндэслэн хасч, нэрсийн жагсаалтыг хүчингүй болгоно. 4. Сонгуулийн хороо нь: (энэ хуулийн 101-р зүйлийн 1-3 хэсэгт заасны дагуу) сонгуулийн комиссын нэрсийн жагсаалтыг хүчингүй болгоно. 5. Сонгуулийн хууль ёсны төлөөлөгч нь нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хассан тухай шийдвэрийг дүүргийн сонгуулийн хороонд нэн даруй мэдээлнэ. Үндэсний Сонгуулийн Хороо нь олон нийтэд мэдээлнэ. 506-р зүйл: Эрүүгийн хариуцлага 1) Сонгуулийн хороо нь хандив тусламж авах, сонгуультай холбоотой сангийн хөрөнгөөс хуульд зааснаас бусад зорилгоор зарцуулахгүй байх. 2) Сонгуулийн хороо нь хандив ба тэтгэмж тусламжийг авах ба хөрөнгө зарцуулах хуулиар зөвшөөрсний үндсэн дээр зарцуулна. 3) Сонгуулийн дууссаны дараа сонгуулийн хороо нь хандив хөрөнгө авч болохгүй. 4) Санхүүгийн тайлангийн өдрөөс эхлэн сонгуулийн хороо мөнгө зарцуулах эрх үүснэ. 5) Сонгуулийн хороод нь сонгуулийн зардлын хөрөнгө зарцуулалтын хязгаарыг тогтоосон байна. 6) Польшийн үндэсний байгууллагуудаас бүрдүүлсэн бусад эх үүсвэр, нутаг дэвсгэр дээр оршин суугаа байгууллагуудын хандив зэргийг сонгуулийн хороонд шилжүүлнэ. 7) Улс төрийн нам, эвсэл хороо, улс төрийн сонгуулийн сан, бусад нам улс төрийн сонгуулийн хороод хандиваас сонгуулийн санхүүжилтийг бүрдүүлж, эвслийн сонгуулийн хороог байгуулна. 8) Польш улсын иргэн биш, Польшийн нутаг дэвсгэр дээр албан ёсны, байнгын оршин суугч иргэд сонгуулийн хорооны үүрэг, үйл ажиллагааг багасгана. Энэ шалтгаанаар тус бүр 1000- 100000 (PLN) злотын торгууль ногдуулна.	Тус улсын хуульд нэр дэвшигчийг нэрсийн жагсаалтаас хасах үндэслэлийг нарийн тусгасан бөгөөд нэрсийн жагсаалтаас хасагдсанаас үүсэх эрх зүйн үр дагаврыг нарийвчлан тусгаагүй байна. Түүнчлэн тус хуулийн 506 зүйлд хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг хуульчилсан бөгөөд энэ зүйл торгох шийтгэл ногдуулахаар заасан байна.
----	--	--	--

16	Словени Үндэсний Ассемблейн Сонгуулийн тухай хууль. Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/documents/action/porup/id/3825 Орон нутгийн Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/TC/UNPAN015733.pdf	1. Үндэсний Ассемблейн Сонгуулийн тухай хууль 11 бүлэг: Тусгай болон дахин сонгууль 99 дүгээр зүйл: “Сонгуулийн өдөр” гэж тодорхойлогдсон өдөр санал хураалт хувь хүний байранд, эсвэл тойрогтоо явагдаагүй бол Тусгай сонгууль явуулна. Тусгай сонгуулийг тойргийн сонгуулийн хорооноос явуулна. Тусгай сонгуулийг энэ хуульд заасан ерөнхий сонгуулийн дэгээр зохион байгуулах бөгөөд тусгай сонгуулийг ерөнхий сонгуулаас хойш 30 хоногийн явуулна. 100 дугаар зүйл: Эрх бүхий Сонгуулийн хороо нь санал авах байран дахь санал хураалт хууль бусаар явагдаж сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөө гэж үзвэл санал хураалтыг хүчингүй болгож дахин сонгууль явуулах шийдвэр гаргана. 102 дугаар зүйл: Дахин сонгуулийн энэ хуульд заасан журмын дагуу явуулна. Дахин сонгуулийг үлдсэн нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтад суурилан явуулахаар бол 15 хоногийн дотор явуулна. Хэрэв дахин сонгууль шинэ нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаар явагдах бол Сонгуулийн Өдөр-өөс хойш 2 сарын дотор дахин сонгууль явуулна. 12 бүлэг: Хариуцлага 110 дугаар зүйл: Доорх гэмт үйлдлийг үйлдсэн бол хамгийн багадаа 20,000 СИТ-ээр (SIT) торгоно: 1. Сонгуулийн кампанит ажлыг Сонгуулийн өдрөөс хамгийн багадаа 24 цагийн өмнө дуусгах ёстой гэсэн энэ хуулийн 5 дугаар заалтыг зөрчсөн бол; 2. Сонгуулийн өдөр санал авах байранд сонгуулийн бүр төрлийн кампанит ажлыг хориглох тухай энэ хуулийн 65 дугаар заалтыг зөрчсөн бол; 3. Сонгогч саналаа өгсний дараа санал авах байранд байх саналын хайрцагт саналын хуудсыг хийнэ гэсэн энэ хуулийн 75 дугаар заалтыг зөрчсөн бол; 4. Санал авах байранд үймээн дэгдээсэн бол; Дараах үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжтэй бол хамгийн багадаа 40,000 СИТ (SIT)-ээр торгох, эсхүл 30 хоног хорих ялаар шийтгэнэ. 1. Энэ хуулийн 78 дугаар зүйлд заасны дагуу санал авах байранд зэвсэглэн ирсэн эсхүл аюултай хэрэгсэл ашиглан санал авах байранд хүчээр дайран орсон бол; 2. Сонгуулийн Хорооны даргын зөвшөөрөлгүйгээр санал авах байранд хүчээр дайран орохоор зэвсэгт хүчинд захиалга өгсөн бол дээрх ялаар шийтгүүлнэ.	Словенийн Парламентын Сонгуулийн тухай хуулийн 11 дүгээр бүлэгт тусгай болон дахин сонгууль явуулах үндэслэл, 12 дугаар бүлэгт хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалтыг хуульчилсан боловч Нэр дэвшигчдийг нэрсийн жагсаалтаас хасах, түүнээс үүсэх үр дагавар, тэр дундаа Нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас дахин сонгууль явагдсан бол хасагдсан нэр дэвшигч тодорхой хугацаанд сонгуульд нэр дэвших болон төрийн албанд томилогдох, сонгогдох эрхээ алдах хуулийн зохицуулалт байхгүй байна. Орон нутгийн Сонгуулийн тухай хуулийн 12 дугаар бүлэгт нэмэлт болон дахин сонгууль явуулах үндэслэлийг хуульчлан тогтоосон байна. Ингэхдээ сонгуулийн ирц хүрээгүй тохиолдолд нэмэлт сонгууль, сонгуулийн үр дүнд хууль бусаар нөлөөлсөн бол дахин сонгууль явуулахаар заажээ. Дахин сонгууль явуулахад хүргэсэн нэр дэвшигч нь сонгогдсон бол түүнийг сонгуулийн хорооноос эргүүлэн татаж, санал хураалтын үр дүнг хүчингүйд тооцно гэснээс өөр хариуцлагын заалт тус хуульд тусгагдаагүй байна.
----	---	--	--

17	Турк Сонгуулийн үндсэн зохицуулалтууд болон сонгогчдын нэрсийн тухай хууль	2. Орон нутгийн Сонгуулийн тухай хууль 12 дугаар бүлэг: Нэмэлт болон дахин сонгууль 93 дүгээр зүйл: Хэрэв орон нутгийн сонгуулийн хороо нь сонгуулийн үр дүнд хууль бусаар нөлөөлсөн үйлдлийг тогтоосон бол санал хураалтын үр дүнг хүчингүйд тооцож дахин сонгууль явуулах шийдвэр гаргаснаар дахин сонгууль явуулна.	Турк Улсын Сонгуулийн тухай хуулиудын эдгээр зохицуулалтуудаас үзэхэд Монгол Улсын Сонгуулийн тухай хуулийн 160 дугаар зүйлийн 160.5 дахь хэсэгт заасан нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас нэр дэвшигчид хүлээлтэй хариуцлагатай ижил төсөөтэй нэр дэвшигчийн тодорхой хугацаагаар төрийн албанд орж ажиллах болон сонгогдох эрхийг нь хязгаарласан, сонгуулийн үйл ажиллагаатай холбогдолтой зардал нөхөн төлөхтэй холбоотой хариуцлагын санцр болон нэр дэвшигчдийг нэрийн жагсаалтаас хасах талаар нэрийвчлэн зохицуулсан заалт эдгээр хуулиудад байхгүй бөгөөд нэр дэвшигчийн талаар хуульд заасан үндэслэлээр гомдол /эсэргүүцэл/ гаргасан тохиолдолд сонгуулийн эрх бүхий байгууллага нэр дэвшигчдийн (урьдчилсан) нэрийн жагсаалтаас хасах тухай асуудлыг нэрийн жагсаалтыг баталж, бүх нийтэд албан ёсоор мэдээлэхээс өмнө эцэслэн шийдвэрлэдэг байна.
	Турк Сонгуулийн үндсэн зохицуулалтууд болон сонгогчдын нэрсийн тухай хууль	Сонгуулийн үндсэн зохицуулалтууд болон сонгогчдын нэрсийн жагсаалтын тухай хууль Нэр дэвшигчийг эсэргүүцэх, түүнийг шийдвэрлэх 125-р зүйл: Сонгуулийн тусгай хуульд нь харшлахаар нөхцөл байдал байхгүй боловч нэр дэвшигчдийг урьдчилсан байдлаар зарласнаас хойш хоёр хоногийн дотор нэр дэвшигчид тавигдах хуулийн шаардлагыг хангаагүй гэсэн үндэслэлээр нэр дэвшигчийн талаар эсэргүүцэл гаргаж болно. Улс төрийн аль нэг намын жагсаалтад орсон нэр дэвшигчийг тодруулах явцад тухайн намын дүрэмд заасныг зөрчсөн гэх үндэслэлээр зөвхөн тухайн намын гишүүн эсэргүүцэл гаргана. Эсэргүүцлийг тухайн шатны сонгуулийг зохицуулсан хуульд заасан сонгуулийн байгууллагад гаргах ба эцсийн шийдвэрийг сонгуулийн төв байгууллага гаргана. 130-р зүйл: Орон нутгийн сонгуулийн байгууллагын гомдлыг хянах ажиллагаанд эсэргүүцэл гаргах Орон нутгийн сонгуулийн байгууллагад дор дурдсан асуудлаар гомдол гаргахаар хуульчилсан байна. Үүнд: Сонгогдох эрхтэй холбоотой эсвэл батламж гардан авсан нэр дэвшигчийг сонгогдоогүй байх талаарх сонгуулийн үр дүнд нөлөөлөхүйц байдал бүхий гомдлыг батламж гардуулснаас хойших гурав дахь өдрийн 17.00 цаг хүртэл орон нутгийн сонгуулийн байгууллагад шууд эсвэл тус байгууллагаар уламжлуулж сонгуулийн төв байгууллагад гаргана. Нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг баталснаас хойш нэр дэвшигч Турк биш, хуульд заасан насанд хүрээгүй, уншиж бичих чадваргүй, сонгогдох эрхийг нь хязгаарлах ял шийтгэлтэй гэх үндэслэлээс бусад шалтгаанаар нэр дэвшигчийн талаар эсэргүүцэл гаргах боломжгүй ба энэхүү заалтыг зөрчсөн эсэргүүцэл, гомдлыг хүлээж авахгүй гэж заасан.	Турк Улсын Сонгуулийн тухай хуулиудын эдгээр зохицуулалтуудаас үзэхэд Монгол Улсын Сонгуулийн тухай хуулийн 160 дугаар зүйлийн 160.5 дахь хэсэгт заасан нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтаас хасагдсаны улмаас нэр дэвшигчид хүлээлтэй хариуцлагатай ижил төсөөтэй нэр дэвшигчийн тодорхой хугацаагаар төрийн албанд орж ажиллах болон сонгогдох эрхийг нь хязгаарласан, сонгуулийн үйл ажиллагаатай холбогдолтой зардал нөхөн төлөхтэй холбоотой хариуцлагын санцр болон нэр дэвшигчдийг нэрийн жагсаалтаас хасах талаар нэрийвчлэн зохицуулсан заалт эдгээр хуулиудад байхгүй бөгөөд нэр дэвшигчийн талаар хуульд заасан үндэслэлээр гомдол /эсэргүүцэл/ гаргасан тохиолдолд сонгуулийн эрх бүхий байгууллага нэр дэвшигчдийн (урьдчилсан) нэрийн жагсаалтаас хасах тухай асуудлыг нэрийн жагсаалтыг баталж, бүх нийтэд албан ёсоор мэдээлэхээс өмнө эцэслэн шийдвэрлэдэг байна.

	Тус хуулийн 7 дугаар бүлэгт сонгуулийн зөрчил ба хариуцлагын талаарх зохицуулалтууд орсон. Үүнд: Сонгуулийн сурталчилгаатай холбоотой зөрчил 149-р зүйл : Энэхүү хуулийн 51-р зүйлд заасан бүрэлдэхүүн бүрэлдээгүй хуралд үг хэлсэн хэнийг ч 3-6 сар хүртэлх хугацаагаар хорих ба 3.000-15.000 хүртэлх Турк лирагаар торгох, 151-р зүйл: Санал авах өдрөөс өмнөх өдрийн 18.00 цагаас хойш эсвэл тухайн өдөр олон нийтийн газар сонгуулийн сурталчилгаа хийсэн, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр сурталчилгааны зорилгоор мэдээлэл хийсэн эсвэл ямар ч арга хэрэгслээр сонгууль хэвийн явагдах нөхцлийг алдагдуулсан, сонгогч саналаа аливаа нөлөөллөөс ангид, чөлөөтэй өгөхөд нөлөөлөхүйц сурталчилгаа хийсэн хэнийг ч 3-6 сар хүртэл хорих, 15.000-75.000 Турк лирагаар торгох, 152-р зүйл: Нэр дэвшигч өөртөө санал өгүүлэх эсвэл бусдад санал өгүүлэхүй байх зорилгоор нэг эсвэл хэд хэдэн сонгогчийн ашиг сонирхолд нийцсэн эдийн болон эдийн бүс зүйл эсвэл ажил, үйлчилгээ санал болгох, амлах эсвэл өгсөн бол 1-3 жил хорих ял оногдуулах, сонгогчийг аялал зугаалгад явуулах, хоол ундаар дайлах болон тээврийн зардал эсвэл үйлчилгээ нь энэхүү заалтад мөн адил хамаарах ба энэхүү заалт нь сонгогчид нэгэн адил хамаарах бөгөөд дээрх үйлдлийг ямар нэгэн хүч хэрэглэн үйлдсэн бол ялыг нэг дахин нэмэгдүүлж оногдуулах, 153-р зүйл: Дээрх зорилгоор сонгогчдыг цуглуулсан, эсвэл нэг газраас нөгөө газар луу сонгогчдыг саналаа өгөхөөр явахад саад учруулсан этгээдийг 1-4 жил хүртэл хорих, 154-р зүйл: Тусгай хуулийн дагуу сонгуульд нэр дэвших шаардлагыг зөрчиж нэрээ дэвшүүлсэн төрийн албан хаагч, шүүгч, мөн түүнчлэн сонгуульд нэр дэвшүүлэхийн тулд цэргийн албанаас чөлөөлөгдөхөөр хүсэлтээ гаргаж, хүсэлт нь хүлээн зөвшөөрөгдсөн боловч ямар нэгэн шалтгаанаар цэргийн албанаас чөлөөлөгдөлгүйгээр эсвэл дүрэмт хувцастайгаа сонгуулийн сурталчилгаа хийсэн цэргийн албан хаагчдыг 2.500-10.000 Турк лирагаар торгоно гэж тус тус хуульчилсан. Парламентын гишүүний Сонгуулийн тухай хууль 25-р зүйл: Нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг баталснаас санал өгөх өдрийн 17.00 цаг хүртэлх хугацаанд нэр дэвшигч нэр дэвшихээс татгалзах эрх нь нээлттэй байна. Орон нутгийн хурлын гишүүн, орон нутгийн удирдлага болон ахмадын хурлын гишүүдийн сонгуулийн тухай хууль
--	---

		Энэ хуулийн 15-р зүйлд эрх бүхий сонгуулийн байгууллага нь тухайн тойрогт нэр дэвшигчдийн материалыг шалгасны эцэст энэ хуульд заасан нэр дэвшигчид тавигдах шаардлагыг хангаагүй эсвэл зөрчил илэрсэн бол энэ талаар нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг урьдчилсан байдлаар зарласнаас хойш 2 хоногийн дотор тухайн нэр дэвшигчид эсвэл түүний харьяалах намд мэдэгдэх, тухайн нэр дэвшигч эсвэл түүний харьяалах нам 2 хоногийн дотор дээд шатны сонгуулийн байгууллагад энэ талаар гомдол гаргах, дээд шатны сонгуулийн байгууллага нь 2 хоногийн дотор эцсийн шийдвэр гаргахаар заасан ба гомдол нь үндэслэлгүй болсон бие даан нэр дэвшигч сонгуульд нэр дэвших эрхээ алдах бөгөөд харин улс төрийн нам хуульд зааснаар өөр хүний нэрийг дэвшүүлэхээр заасан байна. Хуулийн 16-р зүйлд нэр дэвшигчдийн нэрийн жагсаалтыг баталснаас хойш сонгуулийн хэсэг бүх нэр дэвшигчдийн нэрийг санал өгөх өгөх өдрөөс өмнөх 20 дахь өдөр нийтэд мэдээллэх ба нэрийн жагсаалтыг мэдээлснээс хойш нэр дэвшихээс татгалзах асуудлыг сонгууль явуулж дуусах хүртэл авч хэлэлцэхгүй. Харин нэр дэвшихээс татгалзах тухай хүсэлт гаргасан нэр дэвшигч сонгогдсон тохиолдолд нэр дэвшихээс татгалзсан тухай хүсэлт нь хүчин төгөлдөрт тооцогдох ба дараагийн хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигч сонгогдсонд тооцогдоно гэж заасан.	Тус улсын хуульд зааснаар сонгуулийн үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх санаатай үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжтэй бол эрүүгийн хуулиар ял шийтгэх бөгөөд манай улсын хуулийн 160.5-тай ижил төсөөтэй заалт байхгүй байна.
18	Финланд Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.legislationline.org/topics/country/32/topic/6	Сонгуулийн тухай хуулиар Парламент, Ерөнхийлөгч, Орон нутаг, Европын парламент зэрэг сонгуулиудыг зохион явуулах харилцааг зохицуулж байна. 186-р зүйл. Сонгуулийн гэмт хэрэг Сонгуулийн луйвар, сонгуулийн авлига, хуурамч санал хураалт болон сонгуулийн үр дүнг гажуудуулах гэмт хэрэгт Эрүүгийн хуулийн 4-р бүлгийн 1-4 заалтыг дагаж мөрдөнө.	Тус улсын хуульд зааснаар сонгуулийн үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх санаатай үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжтэй бол эрүүгийн хуулиар ял шийтгэх бөгөөд манай улсын хуулийн 160.5-тай ижил төсөөтэй заалт байхгүй байна.
19	БНХАУ Ард Түмний Үндэсний Их хурал болон Орон нутгийн Ард Түмний Үндэсний Их хурал болон Орон нутгийн Ард Түмний хурлын Сонгуулийн тухай хууль	Ард Түмний Үндэсний Их хурал болон Орон нутгийн Ард Түмний хурлын Сонгуулийн тухай хууль 10-р бүлэг: Сонгуулийн хуулийг зөрчсөн, сонгуулийг саатуулсан тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлага 52 дугаар зүйл: Сонгогч болон нэр дэвшигчдийн сонгох сонгогдох эрхийг хамгаалах, бүрэн эдлүүлэх үүднээс дараах үйлдлийг хийсэн этгээдэд захираганы хариуцлага хүлээлгэх ба хэрэв тус үйлдэл нь гэмт хэрэг болох нь тогтоогдвол эрүүгийн хуулийн дагуу ял шийтгэнэ.	БНХАУ-ын парламентын болон орон нутгийн Сонгуулийн тухай хуулийн 10 бүлэгт Сонгуулийн тухай хуулийн холбогдох заалтуудыг зөрчсөн нэр дэвшигчийн сонгуулийн үр дүнг хүчингүй болгож, төлөөлөгчөөр сонгогдсон бол эргүүлэн татах зохицуулалттай бөгөөд Монгол улсын нэгэн адил төрийн албанд ажиллах болон сонгогдох эрхийг тодорхой хугацаагаар хаасан зохицуулалт үгүй байна.

	Эх сурвалж: http://www.china.org.cn/china/LegislationsForm2001-2010/2011-02/11/content_21898708.htm	1. Нэр дэвшигч сонгогчийн сонголтод нөлөөлөх зорилгоор авилга, хээл хахууль өгсөн, өгөхөөр завдсан бол; 2. Сүрдүүлэг, залилан, хүч хэрэглэх гэх мэт бусад хууль бус арга замаар сонгогчийн эрхэнд халдсан бол; 3. Нэр дэвшихэд шаардагдах бичиг баримтыг хуурамчаар үйлдсэн, сонгуулийн дүн, тооллого зэргийг будлиантуулсан гэх мэт хууль бус үйлдэл хийсэн бол; 4. Энэ мэт хууль бус үйлдлүүдийг нь мэдэгдсэн, ялласан эсхүл тухайн нэр дэвшигчийн нэрийг буцаан татахыг шаардсан хүнийг дарласан, өс хонзон авсан бол эдгээр үйлдлийг хийсэн улсын аливаа албан тушаалтан нь хуулийн дагуу захиргааны хариуцлага үүрэх бөгөөд дээрх үйлдлийг хийж сонгогдсон аливаа төлөөлөгч, нэр дэвшигчийн сонгуулийн үр дүнг хүчингүйд тооцож, буцаан татна.	
20	Чех Бүгд найрамдах Чех Улсын Парламентын Сонгуулийн хууль. ³⁶⁰Акт № 247, 1995.09.27	36. Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүнд нэр дэвшигч нэрээ татах үндэслэл 1. Нэр дэвшигч нь сонгууль эхлэхээс өмнө нэр дэвшигчээс нэрээ татах хүсэлтээ бичгээр өгнө. Уг албан бичгийг 2 хувь үйлдэж Сонгуулийн хорооны дарга болон Сонгуулийн төв зөвлөлд хүргүүлнэ. Сонгуулийн хорооны дарга болон Сонгуулийн төв зөвлөл нь сонгууль эхлэхээс 48 цагийн өмнө нэн даруй цааш нь мэдэгдэж олон нийтэд мэдээллэх ажлыг зохион байгуулна. 2. Нэрээ татсан нэр дэвшигчийн мэдээллийг эргүүлэн татсан нэр дэвшигчдийн жагсаалтад бүртгэн авах боловч нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаас хасахгүй нэр болон мэдээлэл нь хэвээр байна. 66. Сенатын танхимын гишүүнд нэр дэвшигч нэрээ татах үндэслэл 1.Нэр дэвшигч нь сонгууль эхлэхээс өмнө нэр дэвшигчээс нэрээ татах хүсэлтээ бичгээр өгнө. Уг албан бичгийг 2 хувь үйлдэж Сонгуулийн хорооны дарга болон Сонгуулийн төв зөвлөлд хүргүүлнэ. Сонгуулийн хорооны дарга болон Сонгуулийн төв зөвлөл нь сонгууль эхлэхээс 48 цагийн өмнө нэн даруй цааш нь мэдэгдэж олон нийтэд мэдээллэх ажлыг зохион байгуулна. 2.Саналын хуудас хэвлэгдсэний дараа нэр дэвшигч нэрээ татсан бол нэр дэвшигчид өгсөн саналын дүнг тооцохгүй.	Бүгд найрамдах Чех улсын Парламентын сонгуулийн хууль нь төлөөлөгчдийн танхимын гишүүн болон Сенатын танхимын гишүүдийг сонгох уйл ажиллагааг зохицуулсан хууль бөгөөд уг хуульд нэр дэвшигч нэрээ татсанаас үүдэн захиргааны болон эрүүгийн ямар нэг хариуцлага хүлээлгэх тухай заалт тусгаагүй байна.

³⁶⁰ Бүгд найрамдах Чех улсын Парламентын тухай хууль <http://www.legislationline.org/documents/action/porupr/id/5771>

21	Швейцар https://www.vimentis.ch/d/publikation/435/Wahlsystem+der+Schweiz.html	Тус улсын парламентыг Холбооны хурал гэх бөгөөд 2 танхимаас бүрдэнэ. Дээд танхим буюу Үндэсний зөвлөл нь 200 гишүүнтэй. Доод танхимыг нь Төрийн зөвлөл гэх бөгөөд 26 мужийг төлөөлсөн 46 гишүүнтэй. Үндэсний зөвлөлийн ерөнхийлөгч нь Холбооны хурлыг удирдана. ³⁶¹ Үндэсний зөвлөлийн гишүүний тоог 26 мужийн оршин суугчдын тоонд харгалзуулан хуваарилах бөгөөд хувь тэнцүүлэх аргаар сонгоно. Сонгогч нь намын нэр дэвшигчдийн жагсаалтыг өөрчлөх боломжтой байдаг. Төрийн зөвлөлийн гишүүнийг олонхын аргаар сонгоно. Ингэхдээ нэр дэвшигчдийн жагсаалт гэж гарахгүй, харин санал авах хоосон хуудсанд сонгогч нь санал өгөх хүнийхээ нэрийг бичнэ. Сонгууль нь 2 үе шаттай. Эхний шатанд нэр дэвшигч үнэмлэхүй олонх буюу 50%+1 санал авч байж ялна. Харин 2 дугаар шатанд харьцангуй олонх буюу бусдаас хамгийн олон санал авахад хангалттай.	Швейцарын улстөрийн системийн хамгийн доод буюу 3 дахь түвшинд Суурингийн зөвлөлийг сонгодог. Цөөн хүнтэй сууринд олонхын аргыг хэрэглэдэг бол олон оршин суугчтай сууринд хувь тэнцүүлэх аргаар сонгууль явуулдаг. Жижиг суурингуудад хүн ам цөөн учраас Суурингуудын зөвлөлд хүн сонгоход бэрхшээл нилээн тулгардаг. Өөрөө зөвшөөрөөгүй байтал сонгогдох тохиолдол элбэг. Сонгогдсоны дараа сонгуульг албыг хашихаас татгалзал ихэнх тохиолдолд мөнгөн торгууль оногдуулдаг. Тус улсын эрхзүйн орчинд уг судалгааны агуулгатай ижил төстэй заалт үгүй байна.
22	Эстон Рийгокугийн (парламент) Сонгуулийн тухай хууль Эх сурвалж: http://www.ryk.ee/general-info/legal-acts/	32 дугаар зүйл: <i>Нэр дэвшигчийг бүртгэх</i> (3) Хэрэв энэ хуулийн 31.6.-д заасны дагуу бие даагч эсвэл улс төрийн нам нь нэр дэвшигчээ бүртгүүлээгүй бол Үндэсний Сонгуулийн Хороо тухайн нэр дэвшигчийг бүртгэхгүй: 1) улс төрийн намаас нэр дэвшигчийн бүрдүүлэх бичиг баримтууд нь энэ хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 эсхүл 4 дэх заалтыг зөрчсөн, бүрдэл хангаагүй, алдаатай, стандарт форматад нийцээгүй бол; 2) нэр дэвшигч болон нэр дэвшигчийн бүрдүүлсэн бичиг баримт нь алдаатай, стандарт форматад нийцээгүй; 3) Нэр дэвшигч нь уг хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4, 6 дугаар заалт ба 29 дугаар зүйлийн 5 дахь заалтуудад заасан шаардлагуудыг хангаагүй бол Үндэсний Сонгуулийн Хороо тухайн нэр дэвшигчийг бүртгэхгүй. (5) Үндэсний Сонгуулийн Хороо нь нэр дэвшигчийг бүртгэх шийдвэрийг дараах тохиолдлуудад хүчингүй болгож болно. Үүнд: 1) Нэр дэвшигчээр бүртгүүлсний дараа 3 хоногийн дотор бичгэн хэлбэрээр өөрийн биеэр бүртгүүлэхээс татгалзсан бол; 2) Нэр дэвшигч нас барсан бол; 3) Нэр дэвшигч нь энэ хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4 ба 6 дугаар заалт, 29 дүгээр зүйлийн 5 заалтуудад дурдсан шаардлагуудыг хангаагүй нь тогтоогдсон бол бүртгэлийг хүчингүй болгож тухайн нэр дэвшигчийг нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаас хасна. 12 ¹ бүлэг: <i>Хариуцлага</i>	Эстон Улсын парламентын Сонгуулийн тухай хуулийн 12 ¹ бүлэгт Хариуцлагын тухай зохицуулсан бөгөөд дараах турван төрлийн хууль зөрчсөн үйлдэлд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байна. Үүнд: 1. Буруу мэдээ, материал өгсөнтэй холбогдуулан гаргасан Үндэсний Сонгуулийн Хорооны шийдвэрийг биелүүлээгүй бол; 2. Сурталчилгааны хульзэн зөвшөөрөгдсөн хязгаарыг зөрчсөн бол; 3. Санал авах байрнаас саналын хуудсыг авч гарсан бол энэ хуульд заасан хэмжээгээр торгох ба дээрх үйлдлүүд нь гэмт хэргийн шинжтэй бол эрүүгийн хуулийн дагуу хянан шийдвэрлэхээр заасан байна. Харин 32.5-ийн дагуу нэрсийг жагсаалтаас хасагдсан нэр дэвшигчид захиргааны болон эрүүгийн ямар нэг хариуцлага хүлээлгэх тухай заалт байхгүй байна.

³⁶¹ Швейцарын сонгуулийн систем-Wahlsystem der Schweiz <https://www.vimentis.ch/d/publikation/435/Wahlsystem+der+Schweiz.html>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ:

Болгар:

- Сонгуулийн хууль 2013, <http://www.legislationline.org/topics/country/39/topic/6->

Ирланд:

- Сонгуулийн тухай хууль, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1992/act/23/enacted/en/print.html>

Финланд:

- Сонгуулийн тухай хууль /Election Act 1998/, <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980714.pdf>, <http://www.legislationline.org/topics/country/32/topic/6>

Кыргызстан:

- Бүгд Найрамдах Кыргызстан Улсын Ерөнхийлөгч болон Жогорку Кенеш /Парламент/-ийн сонгуулийн тухай хууль /КОНСТИТУЦИОННЫЙ ЗАКОН КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О выборах Президента Кыргызской Республики и депутатов Жогорку Кенеша Кыргызской Республики/ http://grs.gov.kg/ru/articles/election_2015/166-konstitutsionnyi-zakon-kr-o-vyborakh-priezidenta-/

Македон:

- Орон нутгийн сонгуулийн тухай хууль, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5656>

Латви:

- Сонгуулийн тухай хууль- <https://www.cvk.lv/pub/public/28126.html>

Литва:

- Орон нутгийн сонгуулийн тухай хууль 2007, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/9070>
- Сеймийн сонгуулийн тухай хууль, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/9068>

Нидерланд:

- Сонгуулийн тухай хууль, <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwened.htm>

ОХУ:

- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын депутатуудын сонгуулийн тухай хууль/РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН “О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации”/ 2014, http://cikrf.ru/law/federal_law/ http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&link_id=0&nd=102171479

Польш:

- Сонгуулийн тухай хууль 2011, <http://www.parliament.am/library/norelectoral%20law/lehastan.pdf>

Словени:

- Үндэсний Ассемблейн сонгуулийн тухай хууль, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/3825>
- Орон нутгийн сонгуулийн тухай хууль, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN015733.pdf>

Турк:

- Milletvekili seçimi kanunu - <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2839.pdf>
- Mahallî idareler ile mahalle muhtarlıkları ve İhtiyar heyetleri seçimi hakkında kanun - www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2972.doc
- Seçim suzlari ve cezaları - <http://www.abchukuk.com/secimhukuku/secim-suclari.html>
- Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen katkıları hakkında kanun - <http://www.anayasa.gen.tr/298sk.htm>
- Mevzuatlar-http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/Mevzuatlar?_adf.ctrl-

state=wckfz2rgt_31&_afrLoop=835761095061412&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=wckfz2rgt_28#%40%3F_afrWindowId%3Dwckfz2rgt_28%26_afrLoop%3D835761095061412%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dk8gmwg9wb_14

БНХАУ:

- Ард Түмний Үндэсний Их хурал болон Орон нутгийн ард түмний хурлын сонгуулийн тухай хууль
http://www.china.org.cn/china/LegislationsForm2001-2010/2011-02/11/content_21898708.htm

Чех:

- Бүгд найрамдах Чех улсын Парламентын сонгуулийн хууль, Бүгд найрамдах Чех Улсын Парламентын тухай хууль, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/5771> Акт№ 247, 1995.09.27

Швейцар:

- <https://www.yimentis.ch/d/publikation/435/Wahlsystem+der+Schweiz.html>

Эстон:

- Рийгокугийн (парламент) Сонгуулийн тухай хууль, <http://www.vvk.ee/general-info/legal-acts/>
- Ардчилал ба сонгуулийн туслалцааны олон улсын хүрээлэн, Institute for Democracy and Electoral Assistance Badabase (IDEA), <http://www.idea.int/db/>

Хавсралт 1

**Сонгуулийн хууль тогтоомжийг зөрчигчдөд сонгуулийн болон
холбогдох бусад хуулиар хүлээлгэх хариуцлагын талаарх
мэдээлэл³⁶²**

1. Нэр дэвшигч тодорхой эх үүсвэрүүдээс хандив хүлээж авахыг хориглосон байдал:
 - 1.1. Нэр дэвшигч гадаадын этгээдээс хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх
 - 1.2. Нэр дэвшигч ААН-ээс хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх
 - 1.3. Нэр дэвшигч төрийн болон орон нутгийн оролцоотой хуулийн этгээдээс хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх
 - 1.4. Нэр дэвшигч Үйлдвэрчний эвлэлээс хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх
 - 1.5. Нэр дэвшигч нэргүй хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх
 - 1.6. Бусад төрлийн хандивыг хориглодог эсэх

1.Дараах эх үүсвэрээс хандив хүлээн авахыг хориглодог эсэх	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	1.5.	1.6.
Тийм	53.66%	75.76%	58.02%	73.62%	49.31%	57.17%
Үгүй	46.34%	24.24%	41.98%	26.38%	38.89%	45.83%
Үгүй, тодорхой хязгаарлалттай					11.81%	
Нийт	164	165	162	163	144	168
Мэдээлэл олдоогүй	16	15	18	17	36	12

2. Сонгуулийн кампанит ажлын санхүүжилтийн зөрчилд ямар төрлийн хариуцлага хүлээлгэдэг

Хүлээх хариуцлагын төрөл	Хувь хэмжээ
Торгууль	23.15%
Төсвөөс олгох санхүүжилтийг зогсоох	10.65%
Сонгуульд нэр дэвшигч/ намын бүртгэлийг цуцлах	6.02%
Хөрөнгө хураах	4.17%
Сонгогдсон албан тушаалаас эгүүлэн татах	3.70%
Бусад	9.72%
Тодорхой бус	2.78%
Тусгаагүй	39.81%
мэдээлэл олдоогүй	1

³⁶² Ардчилал ба сонгуулийн туслалцааны олон улсын хүрээлэн, Institute for Democracy and Electoral Assistance Database (IDEA), <http://www.idea.int/db/>

3. Сонгуультай холбоотой эрүүгийн зөрчлийг ямар хуулиар зохицуулдаг вэ?

Хууль эрх зүйн акт	Хувь хэмжээ
Сонгуулийн хууль	69.84%
Эрүүгийн хууль	25.40%
Байхгүй	1.59%
Бусад	3.17%

4. Сонгогчдод урамшууллаар дамжуулан хөндлөнгийн нөлөө үзүүлэхтэй холбоотой гэмт хэрэг, зөрчилд ямар хариуцлага хүлээлгэдэг вэ?

Хүлээх хариуцлагын төрөл	Улс орны тоо	Хувь хэмжээ
Эрүүгийн болон захиргааны хариуцлага	133	75.6%
Эрүүгийн-хорих	18	10.2%
Захиргааны-торгууль	5	2.8%
Бусад	36	20.5%
Тодорхой бус	1	0.6%
Тусгаагүй	15	8.5%
Мэдээлэл олдоогүй	4	2.3%

5. Сонгуулийн хууль бус санхүүжилтэд ямар хариуцлага хүлээлгэдэг вэ?

Хүлээх хариуцлагын төрөл	Улс орны тоо	Хувь хэмжээ
Эрүүгийн болон захиргааны хариуцлага	44	25.0%
Захиргааны-торгууль	21	11.9%
Эрүүгийн-хорих	2	1.1%
Бусад	18	10.2%
Тодорхой бус	2	1.1%
Тусгаагүй	100	56.8%
Мэдээлэл олдоогүй	5	2.8%